

บทที่ 2

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของ ส่วนลัทธิ Garret Eckbo นักภูมิสถาปัตยกรรม ให้
ความหมายของส่วนลัทธิว่า "คือ พื้นที่โล่งที่มีการจัดภูมิทัศน์ (landscape) ให้เกิดความ
สวยงามเท่าที่จะทำได้ เป็นที่สงบร่มรื่น ตั้งใจให้เป็นที่พักผ่อน คลายความเมื่อยล้า เป็นที่พบปะ
พูดคุยสนทนาอย่างเจียบ ๆ ไข่เดินเที่ยวเล่น เป็นที่เพิ่มความสดชื่น ไข่เป็นที่ตรึงตรองสร้างสรร
ความคิด ภายในส่วนลัทธิประกอบด้วย ต้นไม้มากมายหลายชนิด สนามหญ้า สระน้ำ น้ำพุ
รูปปั้น ที่นั่งพักผ่อน ฯลฯ"¹

ส่วนลัทธิ เป็นการใช้ที่ดินประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างมากสำหรับชีวิต
ความเป็นอยู่แบบเมือง (Urban life) สามารถตอบสนองความต้องการ การพักผ่อนหย่อนใจ
ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ การพักผ่อนหย่อนใจที่มีความจำเป็นต่อมนุษย์นี้ มีผู้ให้คำนิยาม
ไว้ต่าง ๆ กัน ที่ยึดถือกันแพร่หลายในวิชาการผังเมืองในประเทศไทย คือ คำนิยามที่กำหนดไว้
โดย ศาสตราจารย์ อ้น นิมานเหมินทร์ ได้ให้คำจำกัดความ² "...เป็นการกระทำใด ๆ ก็ตามที
ไม่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานในหน้าที่ ในการทำมาหาเลี้ยงชีพ เมื่อปฏิบัติไปแล้วมีส่วนช่วยระบาย
อารมณ์เคร่งเครียด ผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อย ก่อให้เกิดความพึงพอใจ และรู้สึกสดชื่น
ภายหลัง เป็นการปรับตัวให้เหมาะสมที่จะปฏิบัติภารกิจของตนให้ลุล่วงเป็นผลดีต่อไป"

¹ Arnold Wittick, ed, Encyclopedia of Urban Planning
(New York: McGraw-Hill, 1974), p.768.

² อ้น นิมานเหมินทร์, "การวางผังระบบขยายความเจริญทางนครหลวง", หน้า 236.

อ็อต โรมเนย์ (Ott Romney)¹ กล่าวถึงทฤษฎีความต้องการของมนุษย์เรา
แบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย ได้แก่ การนอน การรับประทานอาหาร ฯลฯ
2. ความต้องการด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การทำงาน ฯลฯ
3. ความต้องการด้านการพักผ่อนหย่อนใจ ได้แก่ การเล่นกีฬา การพักผ่อนใน
ส่วนสาธารณะ ฯลฯ

เกี่ยวกับการใช้เวลาในวันหนึ่ง ๆ (24 ชั่วโมง) ของมนุษย์ ประมาณการว่า $\frac{1}{3}$
ของเวลาในแต่ละวัน ที่ดำรงชีวิตอยู่ เป็นเวลาเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ดังที่ Ott Romney
ได้ศึกษา การใช้เวลาในแต่ละวันของชาวอเมริกัน วัยผู้ใหญ่ (adult) เป็นดังนี้

เวลาสำหรับการมีชีวิตอยู่ เท่ากับ 10 ชั่วโมง (ความต้องการด้านร่างกาย)

เวลาสำหรับการหาเลี้ยงชีพ เท่ากับ 9 ชั่วโมง (ความต้องการด้านเศรษฐกิจ)

เวลาว่าง (ความต้องการด้านการพักผ่อนหย่อนใจ เท่ากับ 5 ชั่วโมง)

ส่วน Buston T.L.² ได้แบ่งเวลาแตกต่างไปจาก Ott Romney เล็กน้อย โดยแบ่ง
ชีวิตปัจจุบันในแต่ละวันออกเป็น 3 ส่วน เท่า ๆ กัน คือ

1. เวลา 8 ชั่วโมง สำหรับการทำงาน
2. เวลา 8 ชั่วโมง สำหรับการพักผ่อนหย่อนใจ
3. เวลา 8 ชั่วโมง สำหรับการนอนหลับ

¹ Ott Romney, Off the Job living (New York: A.S. Barues &
Company, 1945), p.14

² Margaret Roberts, An Introduction to Town Planning Techniques.
2d ed. (London: Hutchisow, 1975), p.329.

แต่มอว์ (Maw) ได้ศึกษาการใช้เวลา (Use of Time) ของคนเราอย่างละเอียดลงไปอีกว่า "กิจกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาแต่ละวัน มีอยู่ 10 ประเภท คือ การนอน การรักษาลู่วภาพ การออกกำลังกาย การกิน การสับจ่ายซื้อของ การทำงาน การทำงานบ้าน การศึกษา การติดต่อด้านสังคมและวัฒนธรรม และการเดินทาง ซึ่งเวลาของการพักผ่อนหย่อนใจเกิดขึ้นได้เสมอ ไม่ว่าจะเป็นที่บ้านหรือที่ใด ๆ โดยแทรกอยู่ตามกิจกรรมแต่ละประเภท ยกเว้นในกิจกรรมการทำงาน การสับจ่ายซื้อของ และการศึกษา เช่น การทำสวน การปลูกต้นไม้ แทรกในกิจกรรมการทำงานบ้าน หรือการเล่นกีฬา เป็นการใช้เวลารว่างแทรกอยู่ในกิจกรรมการรักษาลู่วภาพ"¹

ลักษณะการพักผ่อนหย่อนใจที่คนเราต้องการและเลือกพักผ่อนตามความพอใจมีอยู่ 2 ลักษณะด้วยกัน ตามที่ **Brian Hackett** ได้จำแนกไว้² คือ

1. **Passive recreation** เป็นการพักผ่อนหย่อนใจที่ไม่ใช้การออกแรง ออกกำลังกาย แต่เป็นไปในลักษณะความสงบ การผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อย ได้แก่

- 1.1 การช้ชมกับธรรมชาติ ภูมิทัศน์ของเมือง
- 1.2 การได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ได้ยินเสียงธรรมชาติ เช่น เสียงน้ำตก นกร้อง ใบไม้ไหว
- 1.3 การฟังเสียงดนตรีในที่สาธารณะ
- 1.4 การนั่งเล่นในส่วนสาธารณะ
- 1.5 การชมสัตว์ในส่วนสัตว์

¹Ibid, p.328.

²Brian Hackett, Landscape Planning an Introduction to Theory and Practice (New Castle, Eng. : Oriell Press, 1971) p.35

2. Active recreation เป็นการพักผ่อนหย่อนใจที่ต้องออกแรง ออกกำลังกาย
ได้แก่

- 2.1 การเดิน
- 2.2 การขี่รถจักรยาน
- 2.3 การเล่นเรือ
- 2.4 การเล่นกีฬา เช่น ว่ายน้ำ เล่นฟุตบอล
- 2.5 การวิ่งออกกำลังกาย

ลักษณะการพักผ่อนหย่อนใจดังกล่าว เป็นกิจกรรมที่กระทำในช่วงเวลาว่าง มีทั้ง
ในสถานที่ต่าง ๆ ภายนอกอาคารสถานที่ (Out door) และภายในอาคาร (Indoor)
อาจารย์เอ็ดมุนด์ วิลล์มหาย¹ ได้แบ่งประเภทการพักผ่อนเป็นดังนี้

1. การพักผ่อนนอกอาคารแบ่งได้เป็น 2 ประเภท
  - 1.1 การพักผ่อนนอกอาคาร (Outdoor recreation) ที่เป็นของ
สาธารณะ (Public) ได้แก่ การเล่นกีฬา การเดินชมธรรมชาติ
นั่งเล่น การพายเรือเล่น การปิกนิก ขับรถเล่น เป็นต้น
  - 1.2 การพักผ่อนภายในอาคารที่เป็นส่วนตัว (Private) ได้แก่ การทำสวน
ปลูกผัก ว่ายน้ำ เล่นกีฬา ฯลฯ

¹ Joel Katz, Alan Ievy, and Richard Soul Wurman. The Nature
of Recreation. Massachusetts: MIT Press, 1972 อ้างถึงใน เอ็ดมุนด์ วิลล์มหาย.
"สวนสาธารณะและแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ". (วันต้นไม้แห่งชาติ 2524 กองสวนสาธารณะ
กรุงเทพมหานคร, 2524) หน้า 9

2. การพักผ่อนภายในอาคาร (Indoor recreation) แบ่งเป็น

2.1 การพักผ่อนภายในอาคารที่เป็นส่วนสาธารณะ (Public) ได้แก่
การเล่นกีฬาในร่ม การชมพิพิธภัณฑ์ อ่านหนังสือในห้องสมุด

2.2 การพักผ่อนภายในอาคารที่เป็นส่วนตัว (Private) เช่น การอ่าน
หนังสือ ฟังเพลง ดูโทรทัศน์ ทำงานอดิเรก ฯลฯ

การพักผ่อนนอกบ้าน หรือการพักผ่อนกลางแจ้ง เป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมที่สอดคล้อง
กับความต้องการของชีวิตในเมือง¹ (Urban life) ซึ่ง Lawrence Halprin ได้แบ่งออกเป็น
2 ส่วน คือ

1. ชีวิตเพื่อสังคม มีการสัมพันธ์ติดต่อกับคนอื่น ๆ และเปิดเผยตัวเอง
(Extrovert) ซึ่งได้แก่ ชีวิตของผู้คนตามท้องถนนที่กว้างขวาง ๆ อย่างพลาซ่า (Plaza) ใน
ส่วนขนาดใหญ่ ศูนย์กลางบริเวณต่าง ๆ เช่น ศูนย์เยาวชน ลมาคมต่าง ๆ แหล่งพาณิชยกรรม
ผู้คนที่เดินอยู่ตามร้านค้า ตามร้านกาแฟ พิพิธภัณฑ์ ทำน้ำ โรงภาพยนตร์ ในทึกลับ ชีวิตเหล่านี้
ส่วนใหญ่อยู่ภายนอก อยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ของเมือง ซึ่งจะมีคนมากมาย มีการติดต่อกัน มีส่วนร่วม
ในกิจกรรมต่าง ๆ ของเมือง เป็นไปตามธรรมชาติของมนุษย์ที่ต้องอยู่รวมกันเป็นสังคม

2. ชีวิตเพื่อความเป็นส่วนตัว (Privacy) ไม่เป็นทางการ (Informal) ปิด
ตัวเอง (Introvert) ต้องการความเงียบสงบ ต้องการออกไปจากผู้คนที่มากรมายเพื่อหาความ
สงบและพักผ่อน

ในด้านแนวความคิดที่เกี่ยวกับการใช้พื้นที่ในเมืองเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ Stuart
F. Chopin Jr. ได้แบ่งพื้นที่ของเมืองออกเป็น 3 พื้นที่ใหญ่ที่สำคัญ คือ

¹Lawrence Halprin, Cities (New York: Reinhold Publishing,

1. ที่ทำงาน (Work areas) ประกอบด้วย พื้นที่บางส่วนของเมืองที่เป็นโรงงาน อุตสาหกรรม ที่ทำการค้า การบริการ ฯลฯ

2. ที่อยู่อาศัย (Living areas) ประกอบด้วย บ้านเรือนที่อยู่อาศัย รวมทั้ง สาธารณูปการของชุมชน ได้แก่ ร้านค้าภายในชุมชน สนามเด็กเล่น ส่วนสาธารณะของท้องถิ่น โรงเรียนชั้นประถมศึกษา ฯลฯ

3. ที่พักผ่อน (Leisure areas) ประกอบด้วย พิพิธภัณฑ์ ห้างสรรพสินค้า ส่วนสาธารณะขนาดใหญ่ สนามกอล์ฟ และบริเวณที่อนุรักษ์ธรรมชาติ¹

จากความต้องการของมนุษย์ก่อให้เกิดการใช้พื้นที่แบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ในแต่ละพื้นที่ ก็มีกิจกรรมของมนุษย์มากมายหลายอย่าง ซึ่งส่วนมากแสดงออกมาได้ในรูปของ ประเภทการใช้ที่ดิน สำหรับกิจกรรมเพื่อการผ่อนคลายความตึงเครียดของผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ใน เมืองนั้นได้ทำให้เกิดการใช้ที่ดินเพื่อความบันเทิง วัฒนธรรม และการพักผ่อนหย่อนใจ

จากการรวบรวมหลักและการปฏิบัติด้านการวางผังเมือง โดย William I. Goodman ได้แบ่งประเภทการใช้ที่ดินออกเป็น 8 ประเภทใหญ่² คือ

1. ที่อยู่อาศัย (Residential)
2. โรงงานอุตสาหกรรม (Manufacturing)
3. การคมนาคม, (Communication), การขนส่ง (Transportation)
และสาธารณูปโภค (Utilities)
4. การค้า (trade)
5. การบริการ (services)

¹Stuart F. Choprin Jr., Urban Land Use Planning (New York: Harper & Brother, 1957), p.291.

²William I. Goodman, ed.Principle and Practice of Urban Planning 4th ed. (Washington C.C.: The International City Manager's Association, 1968) p. 111-112.

6. การบันเทิง (Entertainment) วัฒนธรรมและการพักผ่อนหย่อนใจ
(Culture and Recreational)

ส่วนสำราญจะเป็นการใช้ที่ดินประเภทหนึ่งของการใช้ที่ดินประเภทที่ 6 ซึ่ง

แยกเป็น

- 6.1 กิจกรรมทางวัฒนธรรม (Cultural activities and nature exhibitien)
  - 6.2 ศาลาประชาคม (Public assembly)
  - 6.3 สวนสนุก (Amusement)
  - 6.4 กิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ (Recreation activities)
  - 6.5 การตั้งแคมป์ (Resorts and group camps)
  - 6.6 สวน (parks)
  - 6.7 อื่น ๆ (Other cultural emertainment and recreational)
7. การเกษตรกรรม (Reource production and Extraction)
8. ที่ดินซึ่งยังไม่ได้พัฒนา แหล่งน้ำ (Undeveloped land and water areas)

การศึกษาเกี่ยวกับส่วนสำราญในพื้นที่กรุงเทพมหานคร มีผู้ศึกษาไว้น้อยมาก ทั้งนี้ มักจะเป็นการศึกษาส่วนสำราญในบางส่วนเท่านั้น ตามสาขาวิชาการของผู้ศึกษาแต่ละท่าน เพื่อแสดงถึงความสำคัญของปัญหาการขาดแคลน เพื่อเรียกร้องให้มีส่วนสำราญเพิ่มขึ้นเพื่อ แก้ไขปัญหา และเพื่อให้ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบตระหนักถึงความจำเป็นของส่วนสำราญ แต่ยังไม่มีการศึกษาเพื่อการวางแผนทางการจัดหาส่วนสำราญอย่างเป็นระบบ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การศึกษาความต้องการส่วนสํารณะของประชาชนนั้น มีผู้ศึกษาไว้เมื่อปี 2514 คือ สํานักงานสถิติแห่งชาติ¹ ได้ทำการสำรวจความคิดเห็นของผู้มีรายได้น้อย เกี่ยวกับความต้องการสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ผลการสำรวจพบว่า ครึ่งเรือนผู้มีรายได้น้อยในทุกภาคต้องการ คือ สํานามเด็กเล่น เป็นลำดับแรก รองลงมาคือ ต้องการสํานามกีฬา และห้องสมุด ความต้องการส่วนสํารณะมาเป็นลำดับที่ 3 แต่ในกรุงเทพมหานคร ครึ่งเรือนผู้มีรายได้น้อย ต้องการสํานามเด็กเล่น มากที่สุด รองลงมาคือ ห้องสมุด และต้องการส่วนสํารณะมาเป็นลำดับที่สาม

จากการศึกษาของ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์² เกี่ยวกับความต้องการส่วนสํารณะ สํานามเด็กเล่นของผู้ที่อาศัยในแฟลตดินแดง-ห้วยขวาง เมื่อปี พ.ศ.2516 พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ประมาณ 55% ต้องการให้มีหรือเพิ่มสํานามเด็กเล่นและส่วนสํารณะในบริเวณแฟลตที่พักอาศัย

แพทย์หญิง สุพัทธมา เตชะตวันวงศ์ ณ อยุรยา หัวหน้างานสุขภาพจิตชุมชน แห่งโรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าพระยา ได้ระบุถึงความสําคัญของส่วนสํารณะ³ว่า เป็นแหล่งผ่อนคลายความตึงเครียดของประชาชน ซึ่งรัฐบาลจะต้องสนับสนุนให้มีเพิ่มมากขึ้น และได้ระบุว่า คนกรุงเทพฯ ทุกวันนี้กลายเป็นโรคประสาทไปแล้วถึง 70% เนื่องจากสภาพแวดล้อมเป็นพิษ

¹ สํานักงานสถิติแห่งชาติ, รายงานผลการสำรวจที่คํานึงถึงของครัวเรือนที่มีรายได้น้อย ในเขตเทศบาลทั่วราชอาณาจักร พ.ศ.2514. (กรุงเทพมหานคร: สํานักงานสถิติแห่งชาติ, 2516) หน้า 9

² สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, รายงานข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ของชาวอาคารสงเคราะห์ดินแดง-ห้วยขวาง พ.ศ.2516, 2517 (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2517) หน้า 60-61

³ ไทยรัฐ (31 มกราคม 2524) หน้า 7

ไม่มีอากาศหายใจ ไม่มีที่ว่าง และมีสิ่งรบกวนจิตใจให้วุ่นวายสับสนตลอดเวลา หากไม่ได้รับการแก้ไข คนกรุงเทพฯจะป่วยเป็นโรคประสาทมากขึ้น

นายปัญญา วรรณสถิตย์¹ผู้อำนวยการกองควบคุมวัตถุเสพติด สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ได้เปิดเผยถึงแนวโน้มของผู้เสพยาเสพติดว่า มีแนวโน้มสูงขึ้น ผู้เสพยาเสพติดจะพบมากในเมืองตามเขตเทศบาล ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มวัยรุ่นอายุระหว่าง 15-25 ปี และได้เสนอวิธีป้องกันการติดยาเสพติดในเด็กทางหนึ่ง คือ การสร้างสนามเด็กเล่น และสนามที่พักผ่อนหย่อนใจให้แก่เด็กมากขึ้น โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นแหล่งแออัด

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เตชา บุญค้ำ แห่งภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งได้ศึกษาถึงสภาพการณ์และปัญหาเฉพาะของสวนลุมพินี² เพื่อเสนอแนะการวางแผนออกแบบและการปรับปรุง รวมทั้งขอเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาสวนสาธารณะ การเปลี่ยนทัศนคติบางอย่างของผู้บริหารที่รับผิดชอบ การปรับปรุงโครงสร้างการบริหารของหน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ กองสวนสาธารณะกรุงเทพมหานคร การมีนโยบายที่แบ่งงาน มีแผนงาน และโครงการที่ดี สัมพันธ์งบประมาณอย่างจริงจัง

---

¹ไทยรัฐ (26 สิงหาคม, 2524), หน้า 3

²เตชา บุญค้ำ, "สวนลุมพินีจะตายหรือรอด" วารสารสถาปัตยกรรม

1 (เมษายน 2519): 78

นายแพทย์ วรวิทย์ เลิศนาค ผู้อำนวยการกองอนามัยสิ่งแวดล้อม ได้ศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อมในกรุงเทพมหานคร และได้เสนอแนะให้มีสวนสาธารณะเพิ่มขึ้นโดยด่วน เพื่อแก้ปัญหาอากาศเป็นพิษในเขตกรุงเทพมหานคร¹

สำหรับแนวทางการจัดหาพื้นที่เพื่อพัฒนาเป็นสวนสาธารณะนั้น อาจได้มาโดยการพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเมือง ดังที่ จอห์น ซี เคลซี (John G. Kelcey)² ได้ทำการสำรวจถึงพื้นที่สีเขียว (Green Environment) ที่มีอยู่และศักยภาพของพื้นที่ ที่สามารถจะพัฒนาในเมืองต่าง ๆ ของประเทศอังกฤษพบว่า แนวทางการได้มาซึ่งพื้นที่สีเขียวนั้น พื้นที่ที่พอจะหาได้ (available) หรือมีศักยภาพในการพัฒนา มีดังต่อไปนี้

1. ที่ดินซึ่งครอบครองโดยโรงงานร้างหรือบ้านเรือนอยู่อาศัยที่มีความหนาแน่นสูง
2. ที่ดินซึ่งเคยถูกครอบครองโดยอาคารบ้านเรือน เช่น บ้าน โรงงาน ฯลฯ แต่ได้รื้อทำลายไปแล้ว และพื้นที่โดยทั่วไปเหมือนถูกละทิ้ง แต่ใช้เป็นที่เก็บหรือวางสิ่งที่ไม่ต้องการแล้ว เช่น ขยะ ซากรถ ซากสิ่งของต่าง ๆ
3. ที่ดินขนาดเล็ก ๆ ที่มีพื้นที่ประมาณ 40-1,000 ตารางเมตร ซึ่งไม่มีศักยภาพที่จะพัฒนา เพื่อการใช้ที่ดินอย่างอื่น ๆ เช่น
  - 3.1 ที่เล็ก ๆ ในบริเวณอุตสาหกรรม ซึ่งไม่เหมาะที่จะปลูกบ้านอยู่อาศัย หรือเลิกเกินไปที่จะขยายหรือพัฒนาอุตสาหกรรม
  - 3.2 ที่ดินซึ่งอยู่รอบ ๆ บำบัดโรงงานขนาดใหญ่
  - 3.3 ที่ดินห้วงถนนตามศูนย์กลางต่าง ๆ ของเมือง

¹ สำนักการแพทย์ กรุงเทพมหานคร, "ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษในกรุงเทพมหานคร" (กรุงเทพมหานคร : สำนักการแพทย์, 2522) หน้า 12-13.

² John G. Kelcey, "The Environment of Inner Urban Areas," Environmental Conservation 5 (Autumn 1978): 197-9

4. ที่ดินในบริเวณความหนาแน่นสูงแต่ดั้งเดิมที่จะมีการปรับปรุงและฟื้นฟู (redevelopment)
5. ที่ดินในส่วนของเมืองที่มีการพัฒนาขึ้นใหม่ มีการเตรียม (provision) ที่ดินไว้บ้างแล้ว แต่ขาดโอกาสในการพัฒนา
6. ที่ดินรอบส่วนสาธารณะของเทศบาล เช่น คลองรอบสวน หรือสระน้ำใหญ่ รอบสวน
7. เส้นทางรถไฟเก่าที่ไม่ใช่แล้ว
8. ที่ดินแนวเขตทางรถไฟ
9. คลอง
10. ริมฝั่งแม่น้ำ
11. พื้นที่ทั่วไปที่มีการปรับปรุงแล้ว เช่น ตามอาคารพาณิชย์กรรม ตามบ้านเรือน สถานที่ราชการ
12. ที่ดินในนิคมอุตสาหกรรม (Industrial Complex) ที่กำลังรอการพัฒนา ที่ดินที่สะอาดทำให้มีการพัฒนาขยายตัวในอนาคต แต่อาจจะไม่ได้ใช้และอยู่ในสภาพที่ถูกทอดทิ้ง เป็นเวลาหลายปี

อย่างไรก็ดี พื้นฐานทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม กฎระเบียบของประเทศอังกฤษ ต่างกับประเทศไทย แนวทางการค้นหาสิ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับกรณีของกรุงเทพมหานคร ได้บ้างเพียงบางส่วนเท่านั้น

การพักผ่อนหย่อนใจในลักษณะ passive และ active recreation นั้น มีความสัมพันธ์กับที่ว่างในเมือง ซึ่งสามารถพัฒนาพื้นที่บางส่วนให้เป็นส่วนสาธารณะในระดับต่าง ๆ ได้ แต่เนื่องจากยังไม่มีกรณีศึกษาที่ว่างในกรุงเทพมหานคร โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวางผังเมือง เช่น สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย หรือ กองผังเมือง กรุงเทพมหานคร จึงอาศัยประเภทที่ว่างซึ่งมีการจัดไว้ โดยนักวิชาการ และหน่วยงานของต่างประเทศ ดังนี้

โจเซฟ เดอ คลารา และ ลี คอปเพลแมน (Joseph De Clara and Lee Koppelman)¹ ได้จัดประเภทที่เว้นว่างออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่

1. Resource Lands หมายถึงบริเวณที่เป็นแหล่งวัตถุดิบ หรือพื้นที่ที่ใช้ในการผลิต ได้แก่

- 1.1 พื้นที่ป่า
- 1.2 ทุ่งหญ้า
- 1.3 เหมืองแร่
- 1.4 พื้นที่เกษตรกรรม
- 1.5 ทะเลสาบ คลองเก็บน้ำ ลังน้ำ

2. Flood Control and Drainage บริเวณควบคุมน้ำท่วมและการระบายน้ำ
ได้แก่

- 2.1 บริเวณที่ราบลุ่มที่มีการป้องกันน้ำท่วม
- 2.2 ทางระบายน้ำ สาธาร คูกคลอง
- 2.3 บริเวณที่มีการควบคุมการพังทลายของดิน

3. Urban Utilities Space บริเวณสาธารณูปโภคของเมือง

- 3.1 อ่างเก็บน้ำ เขื่อน
- 3.2 บริเวณที่ปรับปรุงโดยการถมดิน
- 3.3 บริเวณโรงกำจัดน้ำเสีย

---

¹ Joseph De Clara and Lee Koppelman, Urban Planning and Design Criteria. 2'd ed. (New York: Van Nostrand Reinhold, 1975), p. 42-4.

4. Reserves and Preserves บริเวณอนุรักษ์และสงวนรักษา
  - 4.1 พื้นที่ป่าที่ยังไม่ได้จัดทำเป็นที่พักผ่อน
  - 4.2 บริเวณคุ้มครองสัตว์ป่า
  - 4.3 พื้นที่ที่สงวนไว้สำหรับการพัฒนาเมือง
5. Green Open Space หมายถึงพื้นที่สีเขียวต่าง ๆ
  - 5.1 พื้นที่ป่าทั้งหมด
  - 5.2 บริเวณที่ควบคุมการพัฒนาเพื่อรักษาสภาพธรรมชาติ เช่น สวนสัตว์เปิด
  - 5.3 วนอุทยาน อุทยานแห่งชาติ
  - 5.4 ที่พักผ่อนหย่อนใจ ได้แก่ สวนสาธารณะในเมือง สนามกอล์ฟ สนามเด็กเล่น สระว่ายน้ำ สนามเทนนิส สถานที่พักผ่อน
  - 5.5 ที่ว่างที่เกิดจากการพัฒนาเมือง ได้แก่ green belts, greenways, buffers, plaza, malls, square
6. Corridor Open Space
  - 6.1 เขตทาง (Right of way space) ได้แก่ ริมถนน ริมแม่น้ำ ริมทางรถไฟริมคลอง
  - 6.2 ลานจอด (Landing space) ได้แก่ สนามบิน ลานจอดรถ
  - 6.3 บริเวณที่จัดทำเป็นที่เว้นว่าง โดยรักษาสภาพธรรมชาติไว้
(Scenic and Environmental Corridor)

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากผังเมืองรวมของ Santa Clara County ในประเทศสหรัฐอเมริกา
 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแผนพัฒนาส่วนสาธารณะ ที่พักผ่อนหย่อนใจ และที่เว้นว่างนั้น ได้จัดประเภท
 ของที่เว้นว่างไว้ดังนี้

1. บริเวณที่เป็นแหล่งเกษตรกรรม (Agriculture Open Space)
2. บริเวณที่ว่างทั่วไป ซึ่งเกิดจากการพัฒนาเมือง มีประโยชน์ใช้สอย (Functional Open Space) เช่น
  - 2.1 ที่ว่างในสถาบันการศึกษา และสถาบันวัฒนธรรม (Cultural and educational Open space) ได้แก่
    - 2.1.1 ที่ว่างในโรงเรียน
    - 2.1.2 ที่ว่างในมหาวิทยาลัย
    - 2.1.3 ที่ว่างในวัด
    - 2.1.4 ที่ว่างในพิพิธภัณฑ์
    - 2.1.5 ที่ว่างในสถานที่ราชการต่าง ๆ
  - 2.2 ที่ว่างบริเวณสาธารณูปการต่าง ๆ (Public Facilities)
    - 2.2.1 ที่ว่างในโรงพยาบาล
    - 2.2.2 ที่ว่างในสถานีรถไฟ
    - 2.2.3 ที่ว่างในถนน
    - 2.2.4 ที่ว่างในท่าหน้า
    - 2.2.5 ที่ว่างในสนามกอล์ฟ
    - 2.2.6 ที่ว่างในสนามบิน
3. ส่วนและบริเวณพักผ่อนหย่อนใจ (park & recreation)
  - 3.1 ส่วนสาธารณะ
  - 3.2 ส่วนสัตว์
  - 3.3 สนามเด็กเล่น
  - 3.4 สนามกีฬา

จากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าจำเป็นต้องมีการศึกษาเพื่อวางแนวทางอย่างมีระบบ เป็นไปตามหลักวิชา เพื่อให้การพัฒนาส่วนสำราณะในกรุงเทพมหานคร มีความเป็นไปได้สอดคล้องกับทรัพยากรของท้องถิ่นที่มีอยู่ สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนทั้ง ในระยะปัจจุบันและในอนาคต

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย